

Kralj Matjaž.

(Priobčuje Fr. Hubad.)

IV.

Križman je bil pisar pri nekej graščini. Nekdaj gresta on in njegov gospod na sprehod v bližnjo hosto. Prideta vže tako daleč, da nista vedela, kje sta. Gospod si ne upa dalje, zatorej se vrne domov, a Križman stopa radoveden naprej po gladkej stezi. Hodi in hodi, da so se mu vže nogi šibili. Solnce je bilo vže nizko in Križman se začne kesati, da se ni vrnil z gospodom domov. V tem hipu zagleda, da ni več nobenega pota naprej, nego samó nazaj. Izgubljal se je pot pod veliko skalo, a okolo in okolo je bilo vse gosto zaraščeno. „Lejte kleka“ — reče sam v sebi — „mar bi bil šel z gospodom nazaj!“ Truden sede na kamen in ogleduje skalo. Pod mahom ugleda napis. Gleda in gleda, a ne more razumeti, kaj se bere; a toliko se mu je vender zdelo, da je nekaj od kralja Matjaža. Zdajci se odpré skala in na dan pride star mož, oblečen kakor kak minih.

„Kaj gledaš,“ vpraša Križmana.

„Tu se bere nekaj od kralja Matjaža, a ne morem razmotati, kaj je!“

„Ali bi morda rad kaj več izvedel o tem?“ vpraša minih.

„To se zna, da bi,“ odgovori Križman. — „Nu pa pojdi z menoj!“ reče minih in ga pelje po luknji globoko pod zemljo. Prideta do zóle velike cerkve ter gresta vanjo. Ravno se je brala sv. maša; a vsi pričujoči so dremali, še celó mašnik je kimal z glavo pri oltarji. Minih sede v klop, ter namigne Križmanu, da naj sede tik njega.

Nekaj časa molita, potlej ga pa pelje od okna do okna. Križman pogleda skozi vsako okno. Pri jednem je videl tolpo mrtvih ljudi. „Kaj je to?“ vpraša minih. „To je kuga,“ odgovori minih in mu pove vse, kdaj bode začela ljudi moriti. Skozi druga okna je videl vojske, potresa, lakoto, sušo in druge take stvari.

Ko je pogledal skozi zadnje okno, videl je dve gori, ki ste bili priveznini druga na drugo. Med njima je bila velika tolpa konjikov in pešcev. Med vojaki, pri lepo pregrnjeni mizi, sedel je kralj Matjaž sam lepo napravljen. Obleka se mu je lesketala samega zlatá in kriva sablja mu je visela ob boku. Vsi vojaki so dremali, jedni so kimali z glavo na sedlu, a drugim je vže zlezla glava med kolena. Kralj je slonel za mizo in spal. „Kdo je ta?“ vpraša Križman. „To je kralj Matjaž in njegova vojska,“ odgovori minih.

Ravno je hotel iti s svojimi vojaci nad sovražnika, pa ste se zgrnili gori nad vojsko. Že veliko let spi tukaj. Včasí se zbudi kralj in vpraša, ali še letajo po svetu one ptice, ki imajo belo in črno perje na perutih, to so srake. Ako se mu pové, da letajo še, odmaje žalosten z glavo in zopet zaspi. Kadar pa ne bodo več letde srake po svetu, zbudil se bode s svojo vojsko, prideri na svet in premagal vse naše sovražnike. Hude vojske bodo nastale óni čas po vsem svetu. Ljudstvo se bode vojskovalo z ljudstvom, a kralj Matjaž bode premagal vse, in po sih dob bode tako dobro na svetu, kakor se bere v svetem evangelji, da bode „jeden hlev in jeden pastir.“

„Kdaj se pa bode vse to zgodilo in kdaj ne bode več srak na svetu?“ vpraša Križman.

„Poskusi potegniti óno sabljo iz nožnice,“ pravi minih. Na steni je visela težka sablja, kakeršne zdaj že ni videti nikjer več na svetu. Križman prime za ročaj in vleče; ali zamán napenja vse žile, komaj za palec jo potegne iz nožnice, in takój mu zleze zopet sama nazaj. Ko se je prikazalo nekoliko gole sablje iz nožnice, dvigali so vojaci in kralj Matjaž glave po konci in odpirali oči.

Ko je pa sablja zlezla zopet nazaj, zadremali so vsi. „Glej, zdaj vže še ni pravega časa. Kadar se porodi junak, da pride v goro in potegne sabljo iz nožnice, takrat ne bode več srak na svetu, takrat se zbudi kralj Matjaž in plane z vojsko na svet.“

„In kdaj se bode porodil tak junak?“ vpraša Križman. Ali minih ga osorno pogleda, udari za uho in izpusti. Tega mu namreč ni hotel povedati.

(Pribečil J. Zavejtnak v „Novicah.“)

V.

Bil je kralj Matjaž dober kralj. Dal je same zlate (cekinge) kovati. Drugega denarja niso poznali. Zato so bili takrat v resnici zlati časi. Pod košatimi lipami so naši očaki vsak dan se veselili in v svetle kozarce rujno vince natakali. Bil je kralj Matjaž slovenski kralj — naše gore list. Zbralo si ga je ljudstvo na Celovškem polji in v starem Kernu je imel svoj prestol. Noč in dan so bila odprta grajska vrata, vsak siromak si je lahko izprosil milosti in pravice. Ker je pa kralj Matjaž bil zelo imovit kralj, bili so mu drugi kralji zavidni, in kakor gosenci na repišči prišel je jedenkrat iz ónega kraja, kjer solnce zabaja, sovražnik nad Matjaža in je pokončal v krvavem boji njegovo vojsko do sto zvestih junakov. Vendar kralj ni bil ubit, ker je bil pravičen. Ko ga je v begu sovražnik že mislil zajeti, odprla se je skala v Pečicah, do katerih je bil pobegnil, in skrila ga je pred britkim mečem sovražnikovim. Ondu počiva zdaj s svojimi junaci, in kadar mu bode brada vzrastla devetkrat okolo mize, dala ga bode gora nazaj, da srečno vlada slovenski ród.

Izvoljenim se večkrat posreči, da pridejo do njega. Bil je pri Pečicah kovač. Ko je nekoč iskal po gorí glogovega ročnika za kládívo, našel je duplo, skozi katero pride v hipu v prečuden svet. Vidi kralja Matjaža pri okroglej kamenitej mizi sedeti in dremati a njegovi junaci so ležali podolgota na tleh. Na mizi je bila debela mošnja samih zlatnikov. Kovač jo je vzel in bil odslej bogat mož.

(Davorin Trstenjak v „Novicah 1857. I.)

Samotni grob na vseh mrtvih dan.

V tihem kraju med grobovi
Grob samotni mi leži;
Vsakovrstnimi cvetóvi
Venčan, kakor drugi ní.

V rajskomilej razsvetljavi
Spomeniki se blestó,
Mnugim pòje se o slavi
Ki že davno sladko spé.

Nihée, nihée pa ne spómni
Groba se samotnega,
Nihée drug kot pevec skrómní
In pa mílost — Večnega.

Fr. Savinjski.